

Narodna in univerzitetna knjižnica
v Ljubljani

23306

za

lahko in ročno prerajtovanje v vsak-
danjem življenju.

Z mnogimi izgledi in tabelami, in po-
dobami novih dnarjev.

K K
LYCEAL
BIBLIOTHEK
ZU
LAIBACH

V Ljubljani 1858.

Založba Janeza Giontinita.

A. Stari dnarji.

Ob vseh Svetih leta 1858 začnejo v celem cesarstvu novi dnarji veljati in stari se bodo s časom preklicali in ob veljavnost djali. Novi jih tedaj ne bodo na enkrat spodrinili. Še le od novega leta 1859 bodo novi dnarji edino veljavni dnarji. Ne več kakor dobre tri mesce bomo imeli tedaj čas, stare dnarje z novimi primerjati in se v rajtanju z novimi vaditi.

Iz tega, da novi dnarji starih ne bodo naenkrat spodrinili, je jasno, da ostanejo stari dnarji tudi še po vseh Svetih 1858 med ljudmi, to je, da se bodo jemali pri vseh kasah in v kupčii za plačila. Pa tudi starih dnarjev neha nekaj ob vseh Svetih 1858 veljati. Ti so:

a) sreberni:

1. stari tolarčki po pol goldinarja ali po 10 grošev ali po 30 krajc.

2. stare petice s številko XVII po 15 kr.

3. stare petice s številko XV po 15 kr.

4. stare dvojače s številko VII po 6 kr.

5. stare dvojače s številko VI po 6 kr.

b) kufreni:

1. po 3 krajcarje.

2. vénarji.

Dalje neha veljati ob vseh Svetih 1858 tako imenovani šaj nast dnar ali šajn, kateri je na Krajskem že tako veliko lét preklican.

Kdor ima še kaj imenovanih dnarjev, naj jih zmenja pri cesarskih dnarnicah ali kasah za druge dnarje; po vseh Svetih jih bo mogel samo še na vago kakor blago spečati.

Stari dnarji, kateri se bodo še po vseh Svetih 1858 pri kasah in pri kupčii za plačila jemali, so ti-le:

a) sreberni:

1. Križasti tolarji ali križavci po 2 gld. 12 kr.

2. Mali križavci po 1 gld.
6 kr.

3. Križavčki po — 33 kr.

4. Tolarji po 2 gld. —

5. Mali tolarji po 1 gld. —

6. Dvajsetice in lire po —
20 kr.

7. Desetice in $\frac{1}{2}$ lire po —
10 kr.

8. Nove šestice od let 1848
in 1849 po — 6 kr.

9. Petérke (finfarce) in $\frac{1}{4}$
lire po — 5 kr.

10. Groši po — 3 kr.

b) kufreni:

1. po 2 krajcarja,

2. polkrajcarji.

Vsi ti imenovani dnarji bodo ostali še po vseh Svetih; toda pri kasah in v kupčii se bodo jemali le po veljavnosti novih dnarjev. Pre-
rajtovati jih bo treba tedaj na novo veljavnost.

Veljali bodo tedaj:

Novega dnarja.

1 križavec . .	2 gld.	30 kr.
1 mali križavec	1 „	12 „
1 križavček . .	— „	55 „
1 tolar . . .	2 „	10 „

	Novega dnarja.	
1 mali tolar .	1 glō.	5 „
1 dvajsetica (stara) . . .	— „	34 „
1 dvajsetica (nova) . . .	— „	35 „
1 desetica ($\frac{1}{2}$ lire) . . .	— „	17 $\frac{1}{2}$ „
1 šestica . . .	— „	10 $\frac{1}{2}$ „
1 petirka ($\frac{1}{4}$ lire) . . .	— „	8 $\frac{3}{4}$ „
1 groš . . .	— „	5 „
2 kufrena kraj- carja . . .	— „	3 $\frac{1}{2}$ „
1 kufren krajcar —	— „	1 $\frac{3}{4}$ „
$\frac{1}{2}$ krajcarja ali cvajar . . .	— „	$\frac{1}{2}$ „

Kaj bo s cekini in z bankovci?

1. Cekini cesarski in drugih dežel, kateri so imeli doslej v cesarskih deželah po postavi veljavnost, so nehali že s 1. dnem mesca julija ali malega serpana postaven deželen dnar biti in nihče se ne more več siliti, cekine za plačilo jemati, drugač, če je bilo plačilo že pred v zlatu izgovorjeno.

2. Dosedaj smo imeli bankovce po 1000, 100, 50, 10, 5, 2 in

a. 1 gld. Tudi bankovci bodo sčasom preklicani, pa ne na enkrat.

Presvitli cesar so ukazali, da imajo veljati:

bankovci po 1000 gld. še do 30. junija 1859,

bankovci po 100 gld. in po 50 gld. še do 31. avgusta 1859,

bankovci po 10 gld. še do 31. oktobra 1859.

Kaj bo z majnšimi bankovci po 5, 2 in 1 gld., se še ne vé; doklej bodo veljali, se bo pozneje vediti dalo.

B. Novi dnarji.

Novi dnarji ali dnarji avstrijsanske veljave so čveteri:

1. zlati,
2. sreberni,
3. kufreni, in
4. papirnati.

1. Zlati novi dnarji.

Novi zlati dnarji se imenujejo krone, ktere so

a. cela krona ali krona sploh, in

b. polkrona.

Krona, z napisom „1 Krone“, velja prav za prav 13 gld. $8\frac{4}{7}$ kr. starega, ali 13 gld. 80 kr. novega dnarja, polkrona, z napisom „ $\frac{1}{2}$ Krone“, pa 6 gld. $34\frac{2}{7}$ kr. starega, ali 6 gld. 90 kr. novega dnarja.

Visoko c. k. dnarstveno ministerstvo je pa ustanovilo z razpisom od 9. aprila 1858, da se smejo že zdaj do 31. oktobra jemati pri cesarskih dnarnicah krone po 13 gld. 6 kr., polkrone pa po 6 gld. 33 kr. Ali bodo pa po vseh Svetih ti zlati dnarji večjo ali manjo vrednost imeli, se bo popred vediti dalo.

Iz tega se vidi, da ta dnar nima stanovitne vrednosti, ampak njegova cena se bo bolj po kursu ravnala.

Razun krone in polkrone, ktere bote tudi v nemških zveznih deželah veljavnost imele, zavoljo cesar imate opis „Vereinsmünze“, to je „zvezni dnar“, se ne bo sicer prihodnje za domače potrebe noben drug zlat dnar koval. Presvitli cesar so si pa vendar pravico izgovorili, kovati še do leta 1865 dose-

danje cekine zavoljo kupčije z izhodnimi ali jutrovimi deželami.

2. Sreberni novi dnarji.

Sreberni novi dnarji so dvoji:

a. Taki, kateri veljajo samo v cesarskih deželah, in

b. Taki, kateri veljajo tudi v nemških deželah, s katerimi je naše cesarstvo v zvezi. Zavoljo tega se imenujejo ti dnarji „zvezni dnarji“.

a. Sreberni novi dnarji, kateri veljajo samo v cesarskih deželah.

Ti so:

1. Dvagoldinar, z napisom 2 Fl., po 2 gld. nov. ali 1 gld. $54\frac{2}{7}$ kr. star. dn.

2. Goldinar, z napisom 1 Fl., po 1 gld. novega ali $57\frac{1}{7}$ kr. starega dnarja.

3. Četertgoldinar ali petica, z napisom $\frac{1}{4}$ Fl., po 25 kr. novega ali $14\frac{2}{7}$ starega dnarja.

4. Desetica, z napisom 10, po 10 kr. novega ali $5\frac{5}{7}$ starega dnarja.

5. Peterka (finfarca), z napisom 5, po 5 kr. novega ali $2\frac{6}{7}$ kr. starega dnarja.

b. Zvezni sreberni dnarji.

Ti so :

1. Veliki tolar, z napisom „ZWEI VEREINSTHALER. XV EIN PFUND“, t. j.: „Dva zvezna tolarja. 15 en funt“, po 3 gld. novega ali 2 gld. $51\frac{3}{7}$ starega dnarja.

2. Mali tolarji, z napisom „EIN VEREINSTHALER. XXX EIN PFUND“, t. j.: „En zvezni tolar. 30 en funt“.

Razun teh srebernih dnarjev si je pa cesarska vlada še pravico pridržala, kovati tudi šmarne tolarje cesarice Marie Terezie z letno številko 1780 za kupčijo z izhodnimi deželami, kjer so, zlasti v Egiptu in Abisinii v veliki ceni.

3. Kufreni novi dnarji.

1. Pol krajcarja, z napisom $\frac{5}{10}$ (to je toliko ko $\frac{1}{2}$ ali pol).

2. Krajcar, z napisom 1.

3. Groš ali 3 krajcarji, z napisom 3.

4. Papirnati novi dnarji ali bankovci.

Presvitli cesar so dovolili z ukazom od 30. avgusta 1858, da sme narodna banka od vsih Svetih naprej izdajati bankovce avstrijske veljave po 1000, 100 in 10 goldinarjev. Iz tega se dá doslej posneti, da manjših bankovcov kakor po 10 gld. prihodnje ne bomo imeli.

C. Prerajtovanje.

1. Prebračanje starih dnarjev v nove.

Poglavitno vprašanje je: Kako se prebračajo stari dnarji v nove?

Preden odgovorimo na to vprašanje, si moramo dobro v glavo vtisniti:

1. da novi goldinar nima 60 krajcarjev, ampak da ima 100 (sto) krajcarjev;

2. da je razloček med tem, ali prerajtujeemo stari dnar samo na papirju v novega, in med tem ali zamenjujemo kovani stari dnar za kovanega novega?

1. Prebračanje starih krajcarjev v nove.

Najmanjši stari dnar je venar ($\frac{1}{4}$ krajcarja); najmanjši novi dnar pa je pol krajcarja z napisom $\frac{5}{10}$. Vidi se tedaj, da se stari venar ne more zamenjati za novi dnar, ker v tem ni nobenega tako majhnega drobiža.

Za dva stara venarja ali za pol starega krajcarja se dobi pol novega krajcarja. To je najmanjši novi drobiž.

1 stari krajcar velja 1 nov krajcar in $\frac{3}{4}$, to je, tri četrte dele enega novega krajcarja, ali če smemo po starem govoriti, 3 venarje.

Kadar zmenjujemo več kakor 2 stara krajcarja, ni vse eno, ali menjamo samo kufreni ali pa tudi sreberni drobiž. Zakaj za tri kufrene stare krajcarje dobimo samo $4\frac{1}{2}$ nove krajcarje, za 1 srebern

li groš pa jih dobimo 5; za 6 starih
o kufrenih krajcarjev dobimo samo 9
m novih, za sreberno šestico pa
ri jih dobimo 10.

Zaberniti moramo tudi na po-
moto, ktera bi se v vsakdanjem živ-
ljenju prav lahko vriniti utegnila,
namreč: da bi se 1 nov krajcar lé
za $\frac{1}{2}$ starega krajcarja jemal. Po
samem se mora 1 novi krajcar res
lé za pol starega vzéti; v vsakem
drugem številu pa to ne gré. Zakaj
če bi rajtali

1 stari kr. za 2 nova kr.,

2 stara kr. „ 4 nove kr.,

3 stare kr. „ 6 novih kr.,

4 stare kr. „ 8 novih kr.,

bi bila že tukej zmota za 1 cel nov
krajcar.

Za prerajtovanje starih
krajcarjev v nove je postavilo
slavno dnarstveno ministerstvo sle-
dečo tabélo kot veljavno.

Stari krajc.		Novih krajc.
1 . . .	veljá . . .	$1\frac{3}{4}$
2 . . .	veljata . . .	$3\frac{1}{2}$
3 . . .	veljajo . . .	$5\frac{1}{4}$
4 . . .	„ . . .	7
5 . . .	veljá . . .	$8\frac{3}{4}$
6 . . .	„ . . .	$10\frac{1}{2}$

Stari krajc.

Novi krajc.

7	.	.	.	veljá	.	.	.	.	12 ^{1/4}
8	.	.	.	"	.	.	.	.	14
9	.	.	.	"	.	.	.	.	15 ^{3/4}
10	.	.	.	"	.	.	.	.	17 ^{1/2}
11	.	.	.	"	.	.	.	.	19 ^{1/4}
12	.	.	.	"	.	.	.	.	21
13	.	.	.	"	.	.	.	.	22 ^{3/4}
14	.	.	.	"	.	.	.	.	24 ^{1/2}
15	.	.	.	"	.	.	.	.	26 ^{1/4}
16	.	.	.	"	.	.	.	.	28
17	.	.	.	"	.	.	.	.	29 ^{3/4}
18	.	.	.	"	.	.	.	.	31 ^{1/2}
19	.	.	.	"	.	.	.	.	33 ^{1/4}
20	.	.	.	"	.	.	.	.	35
21	.	.	.	"	.	.	.	.	36 ^{3/4}
22	.	.	.	"	.	.	.	.	38 ^{1/2}
23	.	.	.	"	.	.	.	.	40 ^{1/4}
24	.	.	.	"	.	.	.	.	42
25	.	.	.	"	.	.	.	.	43 ^{3/4}
26	.	.	.	"	.	.	.	.	45 ^{1/2}
27	.	.	.	"	.	.	.	.	47 ^{1/4}
28	.	.	.	"	.	.	.	.	49
29	.	.	.	"	.	.	.	.	50 ^{3/4}
30	.	.	.	"	.	.	.	.	52 ^{1/2}
31	.	.	.	"	.	.	.	.	54 ^{1/4}
32	.	.	.	"	.	.	.	.	56
33	.	.	.	"	.	.	.	.	57 ^{3/4}
34	.	.	.	"	.	.	.	.	59 ^{1/2}
35	.	.	.	"	.	.	.	.	61 ^{1/4}
36	.	.	.	"	.	.	.	.	63

Stari krajc.

Novi krajc.

37	. . .	veljá	. . .	64 ^{3/4}
38	. . .	"	. . .	66 ^{1/2}
39	. . .	"	. . .	68 ^{1/4}
40	. . .	"	. . .	70
41	. . .	"	. . .	71 ^{3/4}
42	. . .	"	. . .	73 ^{1/2}
43	. . .	"	. . .	75 ^{1/4}
44	. . .	"	. . .	77
45	. . .	"	. . .	78 ^{3/4}
46	. . .	"	. . .	80 ^{1/2}
47	. . .	"	. . .	82 ^{1/4}
48	. . .	"	. . .	84
49	. . .	"	. . .	85 ^{3/4}
50	. . .	"	. . .	87 ^{1/2}
51	. . .	"	. . .	89 ^{1/4}
52	. . .	"	. . .	91
53	. . .	"	. . .	92 ^{3/4}
54	. . .	"	. . .	94 ^{1/2}
55	. . .	"	. . .	96 ^{1/4}
56	. . .	"	. . .	98
57	. . .	"	. . .	99 ^{3/4}
58	. . .	"	. . .	101 ^{1/2}
59	. . .	"	. . .	103 ^{1/4}
60	. . .	"	. . .	105*)

Ta tabela je za natanko prerajtovanje starih krajcarjev v nove in v nji se vidi več drobčkov ali krajcarjevih delov: $\frac{3}{4}$, $\frac{1}{2}$

*) to je 1 nov goldinar in 5 krajcarjev.

in $\frac{1}{4}$. Kjer gré za velike rajtengge, je na teh drobčkih veliko ležeče, ker tudi venarji, če gredo v zgubo, veliko zgubo napravijo. To pa ni nikomur všeč.

Drugač je pa pri vsakdanji kupčiji na drobno. Tu se ne gleda na $\frac{1}{4}$ kr., to je, na en vénar. *) Zavoljo enega venarja nihče ne obogati in nihče ne oboža. Pa tudi nimamo venarjev v novem dnarju, ker je, kakor smo že gori rekli, $\frac{1}{2}$ kr. ali $\frac{5}{10}$ novega dnarja najmanji drobiž.

Kaj boš tedaj storil, če boš kupil, postavimo funt masla po 27 kr. starega ali po 47 $\frac{1}{4}$ kr. novega dnarja? — $\frac{1}{4}$ kr. ali 1 ve arja nimaš. Ti ga nimaš, da bi ga dal prodajavcu, ta ga nima, da bi ga tebi dal. Eden bo mogel vénar terpeti in ta bo večdel tisti, kateri bo kaj kupil. Namesti 47 $\frac{1}{4}$ kr. boš tedaj dal za maslo celih 47 $\frac{1}{2}$ novih krajc.

Za take priložnosti pri manji kupčiji kaže sledeča

*) Dasiravno v novem dnarju ni vénarja, se bomo vendar tega imena deržali, kadar nam bo od $\frac{1}{4}$ ali $\frac{3}{4}$ nov. kr. govoriti.

T a b e l a,

kako se preobračajo stari krajcarji v nove.

Stari krajc.					Novih krajc.
$\frac{1}{2}$	.	.	.	velja	$\frac{1}{2}$
1	.	.	.	"	$1\frac{1}{2}$
2	.	.	.	veljata	3
3	.	.	.	veljajo	$4\frac{1}{2}$
4	.	.	.	"	6
5	.	.	.	velja	$7\frac{1}{2}$
6	.	.	.	"	10
7	.	.	.	"	$11\frac{1}{2}$
8	.	.	.	"	13
9	.	.	.	"	$14\frac{1}{2}$
10	.	.	.	"	16
11	.	.	.	"	$17\frac{1}{2}$
12	.	.	.	"	20
13	.	.	.	"	$21\frac{1}{2}$
14	.	.	.	"	23
15	.	.	.	"	$14\frac{1}{2}$
16	.	.	.	"	26
17	.	.	.	"	$27\frac{1}{2}$
18	.	.	.	"	30
19	.	.	.	"	$31\frac{1}{2}$
20	.	.	.	"	33
21	.	.	.	"	$34\frac{1}{2}$
22	.	.	.	"	36
23	.	.	.	"	$37\frac{1}{2}$
24	.	.	.	"	40

Stari krajc.

Novi krajc.

25	.	.	.	veljá	.	.	.	.	41 ^{1/2}
26	.	.	.	"	.	.	.	.	43
27	.	.	.	"	.	.	.	.	44 ^{1/2}
28	.	.	.	"	.	.	.	.	46
29	.	.	.	"	.	.	.	.	47 ^{1/2}
30	.	.	.	"	.	.	.	.	50
31	.	.	.	"	.	.	.	.	51 ^{1/2}
32	.	.	.	"	.	.	.	.	53
33	.	.	.	"	.	.	.	.	54 ^{1/2}
34	.	.	.	"	.	.	.	.	56
35	.	.	.	"	.	.	.	.	57 ^{1/2}
36	.	.	.	"	.	.	.	.	60
37	.	.	.	"	.	.	.	.	61 ^{1/2}
38	.	.	.	"	.	.	.	.	63
39	.	.	.	"	.	.	.	.	64 ^{1/2}
40	.	.	.	"	.	.	.	.	66
41	.	.	.	"	.	.	.	.	67 ^{1/2}
42	.	.	.	"	.	.	.	.	70
43	.	.	.	"	.	.	.	.	71 ^{1/2}
44	.	.	.	"	.	.	.	.	73
45	.	.	.	"	.	.	.	.	74 ^{1/2}
46	.	.	.	"	.	.	.	.	76
47	.	.	.	"	.	.	.	.	77 ^{1/2}
48	.	.	.	"	.	.	.	.	80
49	.	.	.	"	.	.	.	.	81 ^{1/2}
50	.	.	.	"	.	.	.	.	83
51	.	.	.	"	.	.	.	.	84 ^{1/2}
52	.	.	.	"	.	.	.	.	86
53	.	.	.	"	.	.	.	.	87 ^{1/2}
54	.	.	.	"	.	.	.	.	90

c.	Stari krajc.		Novi krajc.
$\frac{1}{2}$	55	veljá	91 $\frac{1}{2}$
	56	"	93
$\frac{1}{2}$	57	"	94 $\frac{1}{2}$
	58	"	96
$\frac{1}{2}$	59	"	97 $\frac{1}{2}$
	60	"	100

Sebe kakor svojega bližnjega vsake, tudi najmanje škode obvarovati, je dolžnost vsakega človeka. Poštenost le veljá. Da bomo tedaj pošteno rajtali in sebe kakor tudi druge obvarovali zgube, sledé tukaj razne viže, kako stare krajcarje v nove prerajtovati.

Perva viža.

Ker je star krajcar enak enemu krajcarju in trem venarjem ($\frac{3}{4}$) novega dnarja, boš premenil stare krajcarje, če vzameš toliko novih krajcarjev, kolikor imaš starih, zraven pa še tolikrat 3 venarje.

Postavimo: Prerajtal bi rad: 12 starih krajcarjev v nove.

12 starih krajcarjev ti da 12 novih. Prištej k tém še 12krat 3 venarje; to je: 36 venarjev ali, ker

dasta 2 venarja $\frac{1}{2}$ krajcarja, 18 pol ali 9 celih krajcarjev. 12 in 9 je 21 krajcarjev. Torej je 12 starih krajcarjev toliko, kolikor 21 novih.

Iz gled. Funt mesa velja po starem 9 krajc.; koliko velja po novem?

9 starih krajc. da 9 novih, 9krat 3 venarje je 27 venarjev ali 6 krajc. in 3 venarje; torej velja funt mesa 9 in 6 krajc., t. j. 15 krajc. in 3 venarje novega dnarja.

Druga viža.

Vzemi ali poštevaj stare krajcarje dvakrat in od tega, kar to znese, odštej četerti del prvih krajcarjev.

Postavimo: Zvédel bi rad, koliko novih krajcarjev da 35 starih.

35 starih kr. dvakrat pošteti da 70 novih. Četerti del od 35 je $8\frac{3}{4}$ ali 8 kr. in 3 venarji. Odštej od 70 kr. $8\frac{3}{4}$ ti ostane $61\frac{1}{4}$.

Iz gled. V štacuni kupiš 4 vatile platna po 17 starih krajc. vatel; koliko boš plačal v novem dnarju?

17 starih kr. dvakrat je 34 krajc. četerti del od 17 je $4\frac{1}{4}$ krajc.; odštej

od 34 krajc. $4\frac{1}{4}$ krajc. ti ostane $29\frac{3}{4}$,
t. j., toliko velja 1 vatel platna.

4 krat $29\frac{3}{4}$ je pa:

4 „ 20 „ 80

4 „ 9 „ 36

skupej 116 n. kr.

zdaj pa 4 krat 3 venarje, to je 12 venarjev ali 3 krajc. 116 in 3 kr. je 119 novih krajc. Ker ima nov goldinar 100 kr., kakor smo rekli na strani 11, boš plačal za 4 vatele platna po 17 krajc. starega dnarja 1 gold. in 19 krajc. novega dnarja.

Tretja viža.

Stari krajcarji se preraj-tajo v nove, če pošteješ (multipliciraš) število starih krajcarjev s številko 7 in število, katero tako dobiš, s številko 4 deliš; to je: če vzameš število starih krajcarjev sedemkrat in dobljeno število s številko 4 deliš.

Postavimo: Greš in prodaš piško za 14 starih krajcarjev. Koliko boš dobil za njo?

7krat 14 je 98; 98 s številko 4 razdeljeno ti da $24\frac{2}{4}$ ali $24\frac{1}{2}$ kr.

Dobil boš tedaj za piško $24\frac{1}{2}$ kr. novih krajc.

Četerta viža.

Vsako število starih krajcarjev se prerajta urno v nove krajcarje, če to število zmanjšaš za polovico in to polovico zopet za polovico, in to troje sošteješ.

Postavimo: Zvedel bi rad, koliko novih krajcarjev boš dobil za 14 starih.

Zmanjšaj število . . 14
za polovico, to je za . . 7 in
7 zopet za polovico, t. j. za $3\frac{1}{2}$ in
soštej vse to, — dobiš . $24\frac{1}{2}$ nov.
krajc.

1. Izgled. Bokal vina velja 20 krajc. starega dnarja, koliko velja v novem dnarju?

20 star. krajc. je	. . .	20
polovica od 20 „	. . .	10
„ „ 10 „	. . .	5

skupej da to 35 novih kr.

Torej velja bokal 35 novih dnarjev.

2. Izgled. 1 vatel podloge za suknjo velja 7 starih krajc.; koliko novih krajc. boš plačal za 3 vatele podloge?

7 starih kraje. je . . .	7
polovica od 7 „ . . .	$3\frac{2}{4}$ (ali $3\frac{1}{2}$)
„ „ $3\frac{1}{2}$ „ . . .	$1\frac{3}{4}$
skup $12\frac{1}{4}$ n. kr.	

1 vatel podloge velja tedaj $12\frac{1}{4}$ novih kraje., 3 vatli pa $36\frac{3}{4}$ nov. kraje. — Ker pa $\frac{3}{4}$ ali 3 venarjev ne moreš dati, boš mogel že še 1 venar primakniti in celih 37 novih krajcarjev plačati.

Peta viža.

Če pridejo neravne številke v rajtengo, to je številke, ktere se ne dajo v dve enake polovici deliti, se prerajtajo stari krajcarji v nove, če ponižaš neravno številko v prvo nižjo ravno številko in to za dva nova krajcarja povikšaš in potem rajtaš po četerti viži:

Postavimo: Ako hočeš zvediti, koliko novih krajcarjev velja kaka reč, ktera je 9 starih krajcarjev cenjena, ponižaj neravno številko 9 v prvo nižjo ravno številko, to je 8, in rajtaj potem po četerti viži.

Izgled. Najetemu delavcu plačaš za dan 21 star. kraje.; koliko boš plačal novih krajcarjev?

Perva nižja ravna številka za 21 je	20
polovica od 20 je	10
„ „ 10 „	5
	to ti da 35
k temu se prišteje še	2
boš plačal skup	37

novih krajcarjev.

Prav za prav bi imel plačati le $36\frac{3}{4}$ kr. ker pa v novem dnarji nimamo $\frac{1}{4}$ kr. ali venarja, boš rad poboljšal delavcu plačilo za ta venar, posebno če je priden.

2. Prerajtovanje novih krajcarjev v stare.

Perva viža.

Vzemipolovico novih krajcarjev in prištej k nji še sedmi del te polovice.

Postavimo: Koliko starih krajcarjev se dobi za 28 novih?

Polovica od 28 je . . .	14
Sedmi (7.) del od 14 je .	2

Skupej . 16 nov.

krajcarjev.

Izgled. Koliko starih krajcarjev velja funt špeha, za kterega si dal 24 novih krajcarjev.

Polovica od 24 je 12

Sedmi del od 12 je $7\frac{5}{7}$

Torej velja funt špeha $13\frac{5}{7}$ starih kraje.

Ker je pa $\frac{5}{7}$ kraje. al 5 sedmih delov novega krajcarja več kakor pol krajcarja, pa menj kakor 1 celi kraje. se bota za mali razloček z mesarjem pogovorila.

Druga viža.

A.

V vsakem ravnem številu novih krajcarjev je pol tolikrat $1\frac{1}{7}$ kr. zapopaden, kolikor ima posamnih krajcarjev.

Postavimo: 2 nova krajcarja dasta $1\frac{1}{7}$ starega krajcarja, ker polkrat $1\frac{1}{7}$ od 2 je $1\frac{1}{7}$.

4 novi kr. dajo potej rajtengi $2\frac{2}{7}$ kr.

6 novih kr. da po tej rajtengi $3\frac{3}{7}$ "

8 " " " " $4\frac{4}{7}$ "

12 " " " " $6\frac{6}{7}$ "

14 " " " " $7\frac{7}{7}$ "

ali, ker je $\frac{7}{7}$ cel krajcar . 8 "

i. t. d.

Drobčki se kaj lahko v cele krajcarja prerajtajo, če le ne pozabiš, da je $\frac{7}{7}$ en cel krajcar, $14\frac{14}{7}$ 2 cela krajcarja, $21\frac{21}{7}$ 3 celi

krajcarji, $28/7$ 4 celi krajcarji i. t. d. 19 vel

Sédme dele ($1/7$) četerti ali firtelce $1/4$ prebračati tudi ni težko, 18 99/ bo
ker smemo brez škode

$1/7$ in $2/7$ za $1/4$

$3/7$ „ $4/7$ „ $1/2$

$5/7$ „ $6/7$ „ $3/4$ krajcarja vzeti.

Izgled. Za vatel platna daš 40 novih krajcarjev; koliko starih krajcarjev daš? in 7

Polkrat $11/7$ krajc. od 40 je $20^{20/7}$ krajc.; ker dá pa $20/7$ zopet 2 cela in $6/7$ krajc., te stane vatel platna, če k 20 krajcarjem prideneš še $26/7$ krajc. $226/7$, ali po ravno izgovorjenim pravilu $223/4$ novih krajc. 8 4 1 7

B.

Neravno število novih kr. se prerajta v stare, če zmanjšaš neravno število v prvo nižjo ravno številko in k nji še $4/7$ prideneš. š v k z 6

Postavimo: 5 novih krajc. bi rad prerajtal v stare. Znižaj neravno številko 5 v prvo nižjo, to je 4. To da po pravilu A) $2^{2/7}$ kr. $2^{2/7}$ in $4/7$ je pa $26/7$ ali $23/4$ novih krajc.

Izgled. Funt govejega mesa velja 19 novih kraje.; koliko starih kraje. velja funt mesa?

Perva nižja ravna številka od 19 je 18; po pravilu A) da 18 novih kraje. $9\frac{9}{7}$ ali $10\frac{2}{7}$; prištej k tem še $\frac{4}{7}$ in dobil boš $10\frac{6}{7}$ ali $10\frac{3}{4}$ starih kraje.

Večje številke se dajo prav lahko in urno prerajtovati, če se dajo s 4 ali 7 brez drobčka ali ostanka deliti.

S številko 4 se dajo deliti: 4, 8, 12, 20, 24, 28, 32, 36, 40, 44, 48, 52 in 56. i. t. d.

S številko 7 se dajo deliti: 7, 14, 21, 28, 35, 42, 49, 56, 63, 70, 77, 84, 91 in 98.

Tu veljate pravili ali regelce:

1. Kolikorkrat je v kakem številu starih krajcarjev številka 4 zapopadena, tolikokrat 7 novih kr. je v nji.

Postavimo: 4 v 4 je enkrat zapopadena; torej dajo 4 stari kr. enkrat 7 novih.

4 v 16 je 4krat zapopadena, torej da 16 starih krajcarjev 28 novih, ker 4krat 7 je 28.

Izgled. Za mernik krompirja daš 36 starih krajcarjev; koliko novih plačas za mernik krompirja?

V številu 36 je številka 4 zapopadena 9krat; 9krat 7 je 63, torej plačaš za mernik krompirja 63 novih kraje.

2. Kolikorkrat je številka 7 v kakem številu novih kr. brez ostanka zapopadena, tolikrat 4 stari krajcarji so zapopadeni v številu.

Postavimo: 7 je v 7 enkrat zapopadena; torej da 7 novih kraje. 1krat 4 stare.

7 je v 21 trikrat zapopadena; torej da 21 novih krajcarjev 3krat 4 stare, to je, 12 kr.

Izgled. Funt laškega olja velja 42 novih krajcarjev; koliko bo starih?

V 42 je 7 zapopadena 6krat; 4krat 6 da 24; torej velja funt laškega olja 24 starih krajcarjev.

2. Prebračanje starih goldinarjev v nove.

Starigoldininar velja toliko, kakor goldinar novega dnarja pa še 5 kraje. več.

Prerajtal boš tedaj lahko 5 gold. starega dnarja v nove goldinarje, če k 5 starim goldinarjem še pri-

šteješ 5krat 5 krajcerjev novega
dnarja, to je: 25 krajc. 5 gold.
starega dnarja je tedaj 5 gold. 25
krajc. novega.

Kako je to?

Stari goldinar velja namreč 1
groš t. j. 3 stare krajcarje več,
kakor novi goldinar; 3 stari krajc.
pa dajo 5 krajc. novega dnarja.

Izgled. Plačeval si v starem dnarju
v letu 15 gold. od svojega stanovanja;
koliko boš plačal v novem dnarju?

15 gold. star. dnarja je 15 gold.
nov. dnarja; zdaj pa še 15krat 5 nov.
krajc. to je 75 krajc. Torej boš plačeval
15 gold. 75 krajc. nov. dnarja.

Kaj lahko je stare goldinarje
do 20 gold. v nove prerajtovati,
ker ostane do 20 gold. število
v starem in novem dnarju
enako, novi krajcarji pa ravno
5krat toliko znesejo kolikor
je goldinarjev.

Tako postavimo je

3 gold. starega dnarja 3 gold.
novega in 3krat 5 novih krajcarjev,
to je 3 gold. 15 kr. novega dnarja.

Izgled. Plačevati imaš v letu
15 gold. starega dnarja obresti ali in-
teresa ljubljanski hranilnici ali šparkasi;
kako boš plačeval v novem dnarju?

15 starih goldinarjev je 15 novih; zdaj pa še 15krat 5 novih krajcarjev, to je: 75; plačeval boš tadaj v letu 15 gold. 75 krajc. novega dnarja obresti.

— Svojemu hlapcu si plačeval v starem dnarju vsacega pol leta 18 gold.; koliko mu boš dajal mezde ali lona v novem dnarju za pol leta?

18 starih gold. je tudi 18 nov. gold. zdaj pa 18krat 5, to je: 90; plačeval boš hlapcu vsacega pol leta 18 gold. 90 krajc. novega dnarja?

3. Preobračanje novih goldinarjev v stare.

Ker je stari goldinar za 3 stare ali za 5 novih krajcarjev višji od novega, mora po tem novi goldinar za 3 stare ali za 5 novih krajc. nižji biti kakor stari.

Prerajtajo se tedaj novi goldinarji v stare, če se od starega goldinarja odšteje stari groš ali 5 novih krajc.

12 novih goldinarjev je potem 12 starih, le 12 grošev ali 36 kr. menj, to je: 11 gold. 24 krajc.

Izgled. Suknja nova te stane 19 gold. novega dnarja; koliko pa starega?

19 gold. novega dnarja je 19 gold. starega dnarja, le pri vsakem gold. 3 stare krajcarje ali 5 novih krajc. menj, to je 3krat 19 krajc. ali 19 grošev to je: 57. Suknja te bo tedaj stala 57 krajc. menj kakor 19 gold. to je: 18 gold. 3 krajc. starega dnarja.

To velja samo od samih gold. Če pa hočemo zraven novih gold. tudi še krajcarje v stare dnarje pre-rajtati, je treba:

1. nove goldinarje v nove krajcarje premeniti in k njim še une krajcarje čez prištéti.

To se stori če pristavimo k številu goldinarjev dve ničli ali nuli (00), ker vemo da ima novi gold. 100 krajcarjev.

2. Tako dobljeni krajcarji se povzamejo štirikrat ali poštevajo s številko 4, in

3. se razdelé na 7 delov ali razštevajo s številko 7.

Postavimo: Koliko starega dnarja dá 27 gold. 72 kr. novega dnarja:

27 gold. novega dnarja je 2700 novih krajc. Če pridenemo še 72 krajc., dobimo 2772. Povzemimo jih štirikrat, namreč 2772 s številko 4 poštevano da 10088, in razdelimo to število s 7, dobimo: $1584\frac{1}{7}$

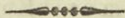
starih krajcarjev ali 26 gold. $24\frac{1}{7}$ krajc. starega dnarja.

4. Preobračanje veliciga števila novih krajcarjev v nove goldinarje.

Kadar imamo veliko število novih krajcarjev v nove goldinarje prerajati, bomo dobili goldinarje, če odrežemo na desni strani poslednje dve številki, ktere so krajcarji, vse druge so pa goldinarji.

Radi bi vedli, koliko novih gold. da 275 novih hrajcarjev?

Rajtenga je v tem hipu storjena, če odrežemo na desni 2 številki, namreč 2(75, in koj imamo 2 gold. 75 kr., ker ima novi gold. 100 krajcarjev.

T a b e l a

za prerajtovanje obresti ali inter-
resov po 5 in 6 gold. od 100.

Po 5 gold. od 100.

v letu:

1 gold.	.	.	.	.	— gld.	5 kr.
2	"	.	.	.	— "	10 "
3	"	.	.	.	— "	15 "
4	"	.	.	.	— "	20 "
5	"	.	.	.	— "	25 "
6	"	.	.	.	— "	30 "
7	"	.	.	.	— "	35 "
8	"	.	.	.	— "	40 "
9	"	.	.	.	— "	45 "
10	"	.	.	.	— "	50 "
20	"	.	.	.	1 "	— "
30	"	.	.	.	1 "	50 "
40	"	.	.	.	2 "	— "
50	"	.	.	.	2 "	50 "
60	"	.	.	.	3 "	— "
70	"	.	.	.	3 "	50 "
80	"	.	.	.	4 "	— "
90	"	.	.	.	4 "	50 "
100	"	.	.	.	5 "	— "
200	"	.	.	.	10 "	— "
300	"	.	.	.	15 "	— "
400	"	.	.	.	20 "	— "
500	"	.	.	.	25 "	— "

600	gold.	.	.	.	.	30	gld.	—	kr.
700	"	.	.	.	.	35	"	—	"
800	"	.	.	.	.	40	"	—	"
900	"	.	.	.	.	45	"	—	"
1000	"	.	.	.	.	50	"	—	"

v mescu:

1	gold.	.	.	.	—	gld.	$\frac{5}{12}$	kr.
2	"	.	.	.	—	"	$\frac{10}{12}$	"
3	"	.	.	.	—	"	$1\frac{3}{12}$	"
4	"	.	.	.	—	"	$1\frac{8}{12}$	"
5	"	.	.	.	—	"	$2\frac{1}{2}$	"
6	"	.	.	.	—	"	$2\frac{6}{12}$	"
7	"	.	.	.	—	"	$2\frac{11}{12}$	"
8	"	.	.	.	—	"	$3\frac{4}{12}$	"
9	"	.	.	.	—	"	$3\frac{9}{12}$	"
10	"	.	.	.	—	"	$4\frac{2}{12}$	"
20	"	.	.	.	—	"	$8\frac{4}{12}$	"
30	"	.	.	.	—	"	$12\frac{6}{12}$	"
40	"	.	.	.	—	"	$16\frac{8}{12}$	"
50	"	.	.	.	—	"	$20\frac{10}{12}$	"
60	"	.	.	.	—	"	25	"
70	"	.	.	.	—	"	$29\frac{2}{12}$	"
80	"	.	.	.	—	"	$33\frac{4}{12}$	"
90	"	.	.	.	—	"	$37\frac{6}{12}$	"
100	"	.	.	.	—	"	$41\frac{8}{12}$	"
1000	"	.	.	.	4	"	$16\frac{4}{6}$	"

Po 6 gold. od 100.

v letu:

1 gold.	.	.	.	.	—	gld.	6	kr.
2	„	.	.	.	.	—	„	12 „
3	„	.	.	.	.	—	„	18 „
4	„	.	.	.	.	—	„	24 „
5	„	.	.	.	.	—	„	30 „
6	„	.	.	.	.	—	„	36 „
7	„	.	.	.	.	—	„	42 „
8	„	.	.	.	.	—	„	48 „
9	„	.	.	.	.	—	„	54 „
10	„	.	.	.	.	—	„	60 „
20	„	.	.	.	.	1	„	20 „
30	„	.	.	.	.	1	„	80 „
40	„	.	.	.	.	2	„	40 „
50	„	.	.	.	.	3	„	— „
60	„	.	.	.	.	3	„	60 „
70	„	.	.	.	.	4	„	20 „
80	„	.	.	.	.	4	„	80 „
90	„	.	.	.	.	5	„	40 „
100	„	.	.	.	.	6	„	— „
200	„	.	.	.	.	12	„	— „
300	„	.	.	.	.	18	„	— „
400	„	.	.	.	.	24	„	— „
500	„	.	.	.	.	30	„	— „
600	„	.	.	.	.	36	„	— „
700	„	.	.	.	.	42	„	— „
800	„	.	.	.	.	48	„	— „
900	„	.	.	.	.	54	„	— „
1000	„	.	.	.	.	60	„	— „

Die neuen Oesterreichischen Münzen.

Novi avstrijski dnarji.

A. Landesmünzen.

Deželni dnarji.

Zwei Guldenstück.

Ein Guldenstück.

$\frac{1}{4}$ Guldenstück = 25 Neutr.

Dvugoldinarji.

Goldinar.

Četertgoldinar.

B. Scheidemünzen in Silber.

Sreberni drobiz.

B. Scheidemünzen in Kupfer.

Kupreni drobiz.

Zehnkreuzerstück.

Fünfkreuzerstück.

Dreikreuzerstück.

Einkreuzerstück.

$\frac{1}{2}$ Kreuzerstück.

Desetica.

Petak, (novi groš).

Trikrajcar.

Krajcar.

Polkrajcar.

Zwei Vereinsthalerstück = 3 fl. österr. Währung.

C. Vereinsmünzen.

Zvezni dnarji.

Ein Vereinsthalerstück = 1 fl. 50 Neutr. österr. Währ.

Goldmünzen.

Zlati dnarji.

Eine Krone.

$\frac{1}{2}$ Krone.

Dvojni ali veliki zvezni tolar po 3 gl. nov. dn.

Enojni ali mali zvezni tolar po 1 gl. 50 n. kr.

Krona.

Polkrona.

v mescu:

1 gold.	.	.	.	—	gold.	$\frac{1}{2}$ kr.
2	"	.	.	—	"	1 "
3	"	.	.	—	"	$1\frac{1}{2}$ "
4	"	.	.	—	"	2 "
5	"	.	.	—	"	$2\frac{1}{2}$ "
6	"	.	.	—	"	3 "
7	"	.	.	—	"	$3\frac{1}{2}$ "
8	"	.	.	—	"	4 "
9	"	.	.	—	"	$4\frac{1}{2}$ "
10	"	.	.	—	"	5 "
20	"	.	.	—	"	10 "
30	"	.	.	—	"	15 "
40	"	.	.	—	"	20 "
50	"	.	.	—	"	25 "
60	"	.	.	—	"	30 "
70	"	.	.	—	"	35 "
80	"	.	.	—	"	40 "
90	"	.	.	—	"	45 "
100	"	.	.	—	"	50 "
1000	"	.	.	5	"	— "